

כפר חב"ד

מהדורה מיוחדת

KFAR CH.

שבועון חסידי חב"ד באה"ק ת"ו

הרב

אבל כבד בעקבות פטירת רבו של כפר-חב"ד,
הגאון החסיד הרב **מרדכי-שמואל אשכנזי** זצ"ל *
תוספת מיוחדת לאחר הדפסת גיליון 1590

אהרן־דב הלפרין

הרב מ"מ גלובסקי

הרב יצחק יוסף

הרב משה־שלמה עמאר

אבל יחיד

פנייה לתושבים

גאון הגאונים

כולו תורה

אבל יחיד

מעבר לאבל הכבד של רבבות אלפי חסידים ברחבי תבל – עבורנו מדובר באבל אישי ולא במובן המליצי. הגאון הגדול החסיד הרב מרדכי שמואל אשכנזי זצ"ל, שהיה מגדלור של תורה והלכה לאלפי רבבות – היה גם, אם מותר להתבטא כך, חלק בלתי נפרד ממשפחת 'כפר חב"ד', השופר של הרבי.

כבר בגיליון הראשון של 'כפר חב"ד' לפני שלושים וחמש שנים, התבשרו הקוראים כי מידי שבוע יעטר את העיתון מדור בענייני הלכה של הרב אשכנזי. המאמר הראשון של הרב עסק בשאלה האם תלמידי 'אהלי תורה' בכפר חב"ד, שהיו מעורבים אותו שבוע בתאונת דרכים, חייבים לברך הגומל.

גם הגיליון האחרון, השבוע, נסגר בשעת לילה מאוחרת, רק אחרי שהתקבל המאמר של הרב. מתוך מודעות ואחריות גדולה נהג הרב להגיה כל מילה, שוב ושוב. כל שבוע ידענו במערכת – בחדר העריכה, במחלקת הגרפיקה, וגם בדפוס, כי העיתון אינו יכול להיסגר בטרם נתן הרב את האישור הסופי.

■ ■ ■

הקשר עם הרב היה כמעט יום-יומי. לכל אורך הדרך, בזמנים טובים כמו בזמנים קשים, הרב זצ"ל היה המעודד והמדרבן, שתמיד נתן כתף והעניק מרוחו ותבונתו להצלחת העיתון בכל המובנים. עוד ייכתבו בוודאי דברים רבים שינסו לתאר את אישיותו רבת-הגוונים של איש האשכולות שפיאר במשך ארבעים שנה את כתו הרבנות של בירת חב"ד; לא מעט יספרו כנראה על שליטתו המופלאה בכל מכמני התורה

וההלכה – אך אנו, כל מערכת כפר חב"ד, עושים בראש וראשונה אבל יחיד בהסתלק מאתנו הידיד, המורה והיועץ שהעניק לנו לא רק את הבימה ההלכתית-תורנית שפיארה את שבועוננו מידי שבוע, אלא גם את האוצר החסידי הבלתי-נדלה שנשא עמו, כאשר אף בשליטתו בדברי ימי החסידים ובכל השפע העצום של 'לחלוחית חסידית' היה חד בדרא.

העובדה שעל-פי הוראת הרבי המשיך השבועון לשאת את השם 'כפר חב"ד' גם לאחר שהפך לביטאון ארצי-עולמי-מרכזי, היתה רבת-משמעות עבור הרב זצ"ל שחש תמיד, כל הימים, מחויבות לעמוד לימין העיתון.

■ ■ ■

הגיליון האחרון כבר הודפס בשעה שהגיעה הידיעה המרה על האסון הכבד. עם זאת, החלטנו לא להמתין שבוע ימים, ולצרף אליו כבר לפני שבת זו תוספת מיוחדת לזכרו הברוך. (היריעה הרחבה על תולדותיו ודמותו הייחודית של הרב – תובא א"ה בהרחבה בגיליון הקרוב.)

בשעת כתיבת השורות עושה ההלוויה את דרכה לטבריה, לאחר מסע ההלוויה המכובד בכפר חב"ד, בה גם הושמעה הכתרת בית-דין-רבני-חב"ד כממלא מקומו את בנו הגדול הגה"ח הרב מאיר שליט"א.

יחד עם כלל חסידי חב"ד נאחל לו כי יאריך ימים על ממלכתו בטוב ובנעימים וחפץ ה' בידו יצליח. ובקרוב ממש נזכה ל"הקיצו ורוננו" והוא בתוכם, ומלכנו בראשינו.

אברהם צבי

מוציא לאור: שבועון 'כפר חב"ד', ת"ד 4 כפר חב"ד 6084000 (במסגרת אגודת חסידי חב"ד)

עורך ראשי: אהרן דב הלפרין | **עורך:** מנחם כהן

טל' 03-9606154 (רב-קווי) **פקס'** 03-9606418 | **דואר אלקטרוני:** info@kcm.co.il

חדשות: news@kcm.co.il | **מחלקת פרסום ושיווק:** 03-9430206 | **adv@kcm.co.il**

מערכת בארצות הברית: טל': 6043898 (718) **פקס':** 6049646 (718) **דואר אלקטרוני:** kcmagazine@juno.com

צילום השער: מאיר דהן

מחלקת מנויים: 03-9430210 | kcm@kcm.co.il

© כל הזכויות שמורות כל הנכתב הוא באחריותם הבלעדית של הכותבים והמערכת. אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ולכשרות המוצרים המתפרסמים בהן. האחריות על המפרסמים בלבד.

The Kfar Chabad Weekly Magazine (USPS 720-350) is published weekly except 1 week for Rosh-Hashanah & Shavuot and 2 weeks for Sukkot & Pesach by Shvoui'on Kfar Chabad, 806 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213 for \$110 per half year or \$220 per year. Periodical postage paid at Brooklyn, NY. Postmaster: send address changes to the Kfar Chabad Weekly Magazine, 806 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213.

המוסף המיוחד של "כפר חב"ד" עם פטירתו של רב אב"ד כפר חב"ד הגאון הגדול, החסיד הנעלה רבי מרדכי שמואל אשכנזי זצ"ל

יוצא לאור בחסות חברת:

מוישלה בדוק ובטוח

לעילוי נשמת מורי ורבי הגאון החסיד

רבי **מרדכי שמואל אשכנזי** זצ"ל

העבודה שלנו ההצלחה שלך!

מוישלה

054-33-66-544

המרא דאתרא

אלפים רבים, בראשות גדולי הרבנים שליט"א, השתתפו במסע הלוויתו של המרא דאתרא הגאון הרב **מרדכי־שמואל אשכנזי** זצ"ל שהתקיימה בכפר־חב"ד והמשיכה לבית העלמין בטבריה, שם נטמן • 'כפר חב"ד' מגיש את דברי הפרידה שנשא: הרב הראשי לישראל הרב **יצחק יוסף** והרב הראשי לירושלים הרב **שלמה עמאר**, רב קהילת חב"ד ברחובות וסגן מזכיר בית־דין רבני חב"ד הרב **מנחם־מענדל גלוכובסקי**. דברי הפרידה של יו"ר אגו"ח העולמית הרב **אברהם שם־טוב** יובאו אי"ה בגיליון הקרוב • במהלך ההלוויה, הוכרז שבנו, הרב **מאיר שליט"א**, יהיה ממלא מקומו והוכתר כרבו של כפר־חב"ד

צילומים: מאיר דהן - col, מני

מסע ההלוויה בבית העלמין בטבריה

הראש"צ הרב יצחק יוסף שליט"א לוחץ את ידיו של הרב החדש שהוכתר בהלוויה, הרב מאיר אשכנזי שליט"א

הרב יצחק יוסף בדברי פרידה בחזית 770

בארזים נפלה שלהבת

"הרב היה לא רק חובק זרועות עולם בתורתו, אלא התייחד גם בעומק. עמוק עמוק מי ימצאנו" • דברי פרידה שהשמיע הראשל"צ הרב הראשי לירושלים הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א

אם בארזים נפלה שלהבת, מה יגידו אזובי הקיר. הצדיק, החסיד, רבי מרדכי־שמואל אשכנזי, היה כולו חיות. המית עצמו באהלה של תורה. גם כשיצא ופעל רבות, תמיד היה עמוק־עמוק בתוך אהלה של תורה. אני עוד זוכר, לפני שהוציא־לאור את ספריו על הלכות תלמוד־תורה של בעל התניא – על זה התכתבנו מספר פעמים – ראיתי ידיעה מקפת ורחבה, חובק זרועות עולם בתורתו, אבל התייחד גם בעומק, עמוק עמוק מי ימצאנו.

ה' חנן אותו בכשרונות מיוחדים, אבל הכוח שלו שהוא ניצל את כל כשרונותיו ואת כל כוחותיו לתורה, במרץ עצום. אי־אפשר לתאר.

הוא לא נכנע לכאבים ולחלישות. ביום ראשון זה, ליל שני, היינו יחד במעמד סיום הרמב"ם של גיסו הרב שלום־דובער וולפא. הוא בא לשם וראיתי שהוא חלש מאוד וגורר את רגליו. שאלתי אותו: מה יש ברגל? והוא השיב: 'הגעתי לפרק כיצד הרגל'... אמרתי לו: 'רגלי חסידיו ישמור' וביריתי אותו. לא תיארתי לעצמי שאנחנו כעת נפרידים ממש.

ישבנו פעמים רבות, כבר לפני שלוש שמיטות, בבית־דין מיוחד. היינו דנים, הלכה למעשה, איך להורות לחקלאים עובדי ה' בנוגע למלאכות וכו'. שם נגלה אלינו בכל הדרו ובכל יופיו ההלכתי וההגיוני, סברה ישרה, עמקות מדהימה ויראת השם חופפת על הכל, בענווה ובמאור־פנים עם כל אחד ועם כל אדם. התנהג בפשטות.

היה זמן שביקשתי ממנו, וחשב על כך, להיות חבר מועצת הרבנות הראשית, כדי לתת חיוזק ולתת תנופה. תמיד, בכל דבר שבקדושה, הוא לא סירב. תמיד היה מוכן להושיט כתף. הרב אשכנזי היה ללא ספק מגדולי וחשובי הרבנים בארץ ובעולם, בהוראה ובלמוד הלכה. הסמיך רבים. היה מכתת את רגליו, ממדינה למדינה, ויושב ובוחן אברכים, בסוף העולם. הייתי במקומות נידחים, לא יאומן כי יסופר, שם שמעתי שהרב עומד לבוא אליהם לבחון אותם. לא חס על עצמו ואמר: אני פטור ולא מרגיש טוב. הלך בשביל התורה לכל מקום. כשראיתי אותו ביום ראשון השבוע בסיום

הרמב"ם, זה אומר הרבה. ראיתי שהוא הלך ממש במסירות, אבל פשוט הוא לא חשב. יש מקום לחזק תורה? הוא רץ, בלי חשבונות. הוא לא אדם שעשה חשבון לעצמו, רק של הכלל. כל אחד מחשב לעצמו מה יצא לי ומה אקבל. אני יודע מתוך קשר של שנים, שהחשבונות שהרב עשה היו רק חשבונות איך לחזק את הרבנות ואיך לחזק את החסידות.

למרות כל גדלותו, ברגע שהזכיר את הרבי, היה ממש מתבטל כמו ילד קטן. אנחנו חייבים לבקש ממך מחילה, ישבנו הרבה. מוחלים לך מחילת עולם. ועתה לך לקץ ותנווח ותעמוד לגורלך לקץ הימין. ברוך השם, החליטו בבית דין של רבני חב"ד שבנו רבי מאיר ימשיך את דרכו ושיהיה בסימן טוב ובאריכות ימים, ובוודאי גם אתה תברך אותו וגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם וברכתך כעת תועיל יותר ויארץ ימים על ממלכתו וינהיג את עדתו ברמה, ביראת שמים, בקדושה ובטהרה, חיים עד העולם.

הראשל"צ הרב עמאר נושא דברי פרידה

שר וגדול נפל בישראל

“אין ספק כי הרב יהיה מליץ יושר על כל תושבי הכפר. אנו גם כן פונים לתושבי הכפר: זו שעת המבחן שלנו. להיות מודעים לאחריות הגדולה, לחיות בשלום ובאחדות” • דברי פרידה שהשמיע הרב מנחם־מענדל גלכובסקי, רב קהילת חב״ד ברחובות וסגן מזכיר בי״ד רבני חב״ד

מה נאמר ומה נדבר. בשבילנו, חסידי חב״ד בארץ ובעולם, ובפרט תושבי כפר־חב״ד, זו אבדה גדולה. ואם זו אבדה גדולה לחסידי חב״ד, זו ממילא אבדה גדולה בשביל כלל ישראל, כי הרבי הטיל עלינו, חסידי חב״ד, להיות שייכים לכלל ישראל ולשרת את כלל ישראל.

שר וגדול נפל בישראל. הרב של בירת חב״ד בארצנו הגדולה. ההשגחה הפרטית מדהימה, כאשר היום מלאו בדיוק ארבעים שנה מההכתרה של הרב אשכנזי ע״ה לרב הכפר, ביום כ״ד טבת תשל״ה. ועוד עניין של השגחה פרטית, שזהו יום היארצייט של אביו ע״ה. כל זה מסמל את גדולתו המיוחדת של הרב.

הרב היה מסור כולו, בעידוד הרב, לתורתו של אדמו״ר הזקן. במסירות־נפש ממש יגע והנחיל לרבים את עומק תורתו של אדמו״ר הזקן, ובדיוק ביום ההילולא שלו הוא מובא למנוחות. בוודאי שכל רבותינו נשיאנו נמצאים עמנו במעמד זה.

לנו הרבנים היתה זכות גדולה להיות במחיצתו ולהנות מהגאונות, הפיקחות והלחלוחית החסידית שהיה כה מלא וגדוש בהן.

■ ■ ■

אין ספק כי הרב יהיה מליץ יושר על כל תושבי הכפר. אנו גם כן פונים לתושבי הכפר: זו שעת המבחן שלנו. להיות מודעים לאחריות הגדולה, לחיות בשלום ובאחדות, יחד, כמו אחים. האחדות היא סמל של הכפר של הרבי, שהכל יהיה בדרכי נועם ובדרכי שלום, שנחיה ביחד, על אף שאין דעותיהם שוות. כדברי הרבי הרש״ב – שרק ׳דיעותיהן׳ שאינן שוות, אבל לא חלילה הלכבות. בהם אין פירוד ח״ו.

השלום, כפי שהדגיש הרבי ברבים ממכתביו לכפר חב״ד, הוא הכלי המחזיק ברכה.

רבותינו נשיאנו מסרו את הנפש על אהבת ישראל, על השלום שצריך להיות בין אנ״ש. לא פעם, כשהיינו יחד באסיפות, ראינו כמה נגע לליבו של הרב זצ״ל שתשרור האחדות וכל העניינים יתנהלו כפי הרצון הקדוש של הרבי. (בסיום דבריו הזמין הרב גלכובסקי את קרוב המשפחה הרב יוחנן גוראריה להקריא את החלטת ביד־הדין הקובעת כי בנו הגדול הרב מאיר שליט״א ימלא את מקומו ויכהן כרבו של כפר חב״ד).

יו״ר אגו״ח העולמית הרב שם-טוב לצד יו״ר אגו״ח בארץ הקודש הרב יוסף-יצחק אהרנוב

מימין: ראש המועצה דוד יפרח, ר' אלי ישי וח״כ יוני שטבון

משמאל: ח״כ מיכאלי ורבני הקהילה הגאורגית

במרכז: ח״כ ר' ישראל אייכלר

מסע ההלוויה בטבריה

הראשל״צ הרב עמאר במשרדי קה״ת בטרם הלוויה

גאון הגאונים

״כמי שזיכה את הרבים, הרביץ תורה במשך שנים, לא רק לנו הוא יחסה. כביכול חסר גם לקדוש ברוך הוא שנתמעטה התורה בישראל״ • דברי פרידה שהשמיע הגאון רבי יצחק יוסף שליט״א

בגמרא, מועד קטן, נכתב: ׳רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש צדיק ונקי׳. הקדוש ברוך הוא שמח כאשר נפש צדיק ונקי מגיעה אליו אחרי מאה ועשרים. עוד נאמר בגמרא, ׳קשה סילוקן של צדיקים כחורבן בית־המקדש׳. במדרש אחד נאמר ׳כשריפת בית אלוקנו׳. המפרשים שואלים: אם הקב״ה ש׳ש ושמח בבוא אליו נפש צדיק ונקי, איך זה שכתוב ש׳קשה סילוקן של צדיקים כמו חורבן בית המקדש׳, האם זה קשה, או שהקב״ה שמח כשבאה אליו נפש צדיק ונקי?

התשובה היא שיש שני סוגי צדיקים. יש צדיקים שמזכים את הרבים, שמרביצים תורה בישראל, עושים מעשים למען הכלל. צדיקים כאלו עושים כמו בבית המקדש שהיה משפיע יראת שמים על כל הסביבה. על צדיקים כאלו נאמר ׳קשה סילוקן של צדיקים כחורבן בית המקדש׳, קשה כמו שריפת בית המקדש.

צדיק שיושב לעצמו ועוסק בתורה, כותב ולומד, אשריו ואשרי חלקו. על זה נאמר ׳רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש צדיק ונקי׳. המנוח, הגאון הרב מרדכי, זכר צדיק לברכה, בוודאי שהיה ממזכי הרבים. כמה הרביץ תורה במשך עשרות־עשרות בשנים, גם בתורה שבכתב – בחיבורים הרבים שחיבר, וגם בתורה שבעל פה – כשזיכה את הרבים.

בוודאי שעליו נאמר קשה סילוקן של צדיקים כמו שריפת בית המקדש, כמו חורבן בית המקדש.

בפרט הספרים שהוא כתב. הייתי אצלו בביתו כמה וכמה פעמים, דיברנו בענייני הלכה. איזו גאונות, איזו חריפות. גאון הגאונים. לא סתם ידיעות פה וידיעות שם, הכל בעומק, בחריפות, בהתלהבות. ממש ריתחא דאורייתא. פטירתו ממש כמו חורבן בית המקדש וכמו שריפת בית אלוקינו.

בילקוט כתוב כאשר משה רבינו נפטר, הלך יהושע והיה בוכה. הקב״ה נגלה ליהושע: וכי לך לבדך הוא מת, הלא גם לי הוא מת. מיד ויקרא ה׳ צבאות למחי ולמספד. אדם שזיכה את הרבים, הרביץ תורה במשך שנים, הולך לבית עולמו, זה לא רק לנו הוא חסר, כביכול חסר גם לקדוש ברוך הוא שנתמעטה התורה בישראל, נתמעט זיכוי הרבים בישראל שהוא עשה.

המנוח הזה, לא היה כמוהו שהרביץ תורה במשך עשרות עשרות בשנים. אין ספק שעכשיו יעמוד למעלה, בפני כסא הכבוד, ויתפלל על כל עם ישראל לבטל מעלינו כל מיני גזירות קשות שאוייבנו מתנכלים עלינו ויאמר די לצרותינו ונזכה לתחיית המתים ויבלע המוות לנצח ומחה השם דמעה מעל כל פנים, אמן כן יהי רצון.

הראשון והאחרון

המרא דאתרא, הגאון החסיד רבי מרדכי שמואל אשכנזי זצ"ל, לייזוה את 'כפר חב"ד' מאז הקמתו ופרסם בו מידי שבוע מאמר מפרי עטו שזכה להדים רבים בעולם התורה וההלכה. להלן מביאים אנו את המאמר הראשון שפרסם בגיליון מספר 2 ואת המאמר האחרון בגיליון 1590

במדור זה יענה ה"מורה הוראה"
הרב אשכנזי שליט"א לשאלות
הלכתיות

צריכין לברך, אך אם ישנם כאלו שישבו על הספסל בסמוך ממש למקום ההתנגשות, או שנפלו עליהם שברי זכוכית הרי זה דומה לנפל עליו כותל וניצול ויש מקום לומר שיברכו.

אך בשו"ת הרדב"ז חג' סי' אלף.א.: מי שנפל אבן סמוך לראשו או נחנק עץ או ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ולא נפל על הראש או הברזל לא נכנס לעינו וכו' שא"צ לברך הגומל, והסביר שיטתו בארוכה בשו"ת דברי נחמיה או"ח סי"ד דדווקא שהיה בצרה וע"י הנס ניצול. משא"כ אם ע"י נס, מלכתחילה לא נכנס לצרה אין מברך, וא"כ גם אלו שנפלו עליהם שברי זכוכית א"צ לברך.

ב. שאלה: השותה מים לצמאו בין קידוש לסעודה, האם חייב לברך בורא נפשות לפני נט"י?

תשובה: לפי פסק רבינו הזקן בשולחן סי"י ער"ב סי"ג, חייב לברך בורא נפשות.

הליכות והלכות

הרב מרדכי-שמואל אשכנזי

רב אב"ד כפר-חב"ד

גמילות חסד של הקב"ה

להכשילו, ועל זה מבקש שיצר הרע לא ישלוט בו במעשה בפועל לעבור עבירה ברצון. אך עדיין בקשה זו אינה שוללת את מציאות יצר הרע כי במשך היום יצר הרע עומד בתקפו ואינו בטל ונכנע לטוב.

"ודבקנו ביצר טוב ובמעשים טובים": בקשה זו היא עבור הבינוני שמבקש שיינתן לו עזר וסיוע למעלה במלחמתו עם היצר, וכפי שכותב רבנו בתניא (פי"ג) אשר יצר טוב ויצר רע הם כשני שופטים שכל אחד אומר דעתו כיצד צריך האדם להתנהג "והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו ליצר הטוב כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצר הרע".

"וכוף את יצרנו להשתעבד לך": היא בקשת הבינוני על שעת התפילה וקריאת שמע שאז הרע שבקרבו נכנע ומתבטל לטוב, ומבקש שהתפילה וקריאת שמע יפעלו ביצר הרע וכן ש'רשימו' מפעולת התפילה תמשיך הלאה לכל היום.

(ויש להעיר אשר הבקשה 'וכוף את יצרנו' יכולה להתאים גם לדרגת 'צדיק ורע לו' שיש בו מעט רע לפי דרגתו אך הרע כפוף ובטל לטוב ואינו נרגש כלל במשך כל היום, ועל זה מבקש שהרע ימשיך להיות בטל וכפוף לטוב לא רק בשעת התפילה אלא בכל היום כולו. אך לפי דברי רבנו בתניא פי"ד שאין חיוב להיות צדיק אלא כל אחד צריך להיות בינוני, אין מתאים לפרש את הבקשה באופן המתאים לעבודת הצדיקים אלא צריך לומר שהכוונה היא לעבודת הבינוני בשעת קריאת שמע ותפילה.)

יש חבר ויש חבר

והנה, עד כאן היא הבקשה במילי דשמיא במצוות ועבירות, אבל הבינוני נוהר גם בדברים שבין אדם לחבירו וכך כותב רבנו בתניא (סופ"ב) "וכן בדברים שבין אדם לחברו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה חס ושלום או איזו קנאה או כעס או קפיא דומיהן אינו מקבל כלל במוחו וברצונו" היינו שהבינוני מתאפק ושולט ברגשות השליליים שיש לו על הזולת שפגע בו.

ומוסיף רבנו "אדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההיפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחביה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס חס ושלום וגם שלא לשלם לא כפעלו חס ושלום אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמו שכתוב בזוהר ללמוד מיוסף עם אחיו", היינו שהבינוני לא רק שמתאפק וכובש את הרגשות השליליים שיש לו כנגד מי שהזיק

שייך לכל אחד גם למי שחטא בעבר שגם הוא שייך להגיע לדרגת הבינוני. וזהו תוכן בקשת יהי רצון שמבקש להגיע לדרגת הבינוני ובשני שלבים: שלב ראשון להיות בינוני ושלב שני להתמיד בעבודת הבינוני.

"תדביקנו במצותיך" - שלמות קיום המצות כי הבינוני הוא שלם במחשבה דיבור ומעשה ואינו שייך לבטל מצוות עשה או לעבור על לא תעשה. 'ותרגילנו בתורתך' - שיהיה שלם בלימוד תורה כי המבטל רגע אחד שיוכל היה ללמוד ולא למד הרי הוא נקרא רשע ולא בינוני והבינוני הוא שאין בו עון ביטול תורה אפילו רגע אחד.

"ואל תביאנו לא לידי חטא ולא לידי עבירה ועון": בקשה זו היא המשך לבקשה הקודמת והיא בקשה של כל אחד שאינו בינוני שלא יכשל באיסור בשוגג או במזיד. ולכן מפרטים שאל תביאנו לידי חטא ועון כי "חטאים הם השגגות ועונות הם הזדונות" (שוע"ר תרכ"ג סי"ג מהגמרא ביומא).

והנה, בדרך כלל בתפילה כאשר מזכירים חטא ועון מזכירים גם פשע אך כאן מזכירים עבירה, ומבארים מפרשי הסידור שהכוונה לאיסור עריות, אך נראה לבאר שהכוונה כאן בעבירה היא (לא לאיסור עריות בפועל אלא) להרהורי עבירה שהם עצמם עבירה וכדברי הגמרא (בב"ב קסד ע"ב וראה בתוס' ע"ז דף כ תחילת ע"ב) אשר 'שלוש עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום' ואחד מהם הוא הרהור עבירה.

"ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון": בקשה זו אף היא המשך לבקשת כל אדם שיזכה להיות בינוני ולא יחטא בהרהור עבירה במחשבה ובמעשה עבירה בידים, ועל זה מבקשים שגם לא יבוא לידי נסיון הן במחשבה והן במעשה כי שמא לא יעמוד בנסיון ויכשל באיסור.

וזהו ההבדל בין 'נסיון' ל'בזיון' כי בזיון הוא כאשר נעשה דבר בפני אחרים ולשון זה מתאים לעבירה במעשה, אך הרהור עבירה במחשבה אין שייך בה בזיון כי אף אחד אינו יודע על כך ורק אפשר להגדיר זאת בלשון נסיון שהאדם כלפי עצמו יש לו נסיון. ונמצא מכך שהבקשה שלא יבוא לידי נסיון ובזיון היא המשך לבקשת 'אל תביאנו לידי עבירה ועון' ועל הרהור עבירה מבקשים שלא יהיה נסיון ועל עון שהוא עבירה במזיד מבקש שלא יבוא לידי בזיון.

לאחר מכן מבקשים "ואל ישלוט בנו יצר הרע" והיא בקשת הבינוני שהוא כבר שלם במחשבה דיבור ומעשה אך יש בו רע ובקשה זו היא עבור משך כל היום כולו כשאין עוסקים בתורה ותפילה והיצר הרע העומד בתקפו מנסה את האדם

בברכות השחר אומרים יהי רצון ובו מבקשים "והרחיקנו מאדם רע ומחבר רע", לאחר מכן אומרים יהי רצון שני ושוב מבקשים "שתצילנו". מאדם רע ומחבר רע" והדבר תמוה מדוע מבקשים פעמיים וברצף אחד את אותו הדבר.

להבנת הדברים עלינו להקדים אשר שיטת רבנו הזקן בתניא היא אשר כל יהודי צריך להיות בדרגת בינוני, ומהות הבינוני מבאר רבנו (פרק יב), שיש לו יצר הרע העומד בתקפו "ומתאוה תאוה לתאות עולם הזה ותענוגיו" ומסית את הבינוני לעבור עבירה אך הבינוני אינו שומע ליצר הרע ואינו שייך לעבור עבירה בפועל ממש במעשה דיבור ואפילו במחשבה אלא מושל "ברוח תאותו שבליבו שלא למלאות משאלות ליבו במעשה דיבור ומחשבה ולהסחית דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההיפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה", ומיד שעולה במוחו הרהורי עבירה "דוחהו בשתי ידיים ומסחית דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפילו להרהר בו ברצון וכל שכן להעלותו על הדעת לעשותו חס ושלום או אפילו לדבר בו" וכל זאת משום ש"המהרהר ברצון נקרא רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפילו שעה אחת לעולם".

כל זה הוא במשך היום שהיצר הרע מנסה להסית את הבינוני לאיסור והבינוני דוחה כל נסיון, אך בשעת התפילה וקריאת שמע שאז מתקשר הבינוני באלוקות ומתבונן בגדולת ה' ואז מתעורר בקרבו רגש אהבה לה' "ואז הרע שבחלל השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוחו המקושרים בגדולת אין סוף ברוך הוא".

ונמצא מכך שהבינוני בשעת התפילה הרע שבו כפוף ונכנע לטוב, אך במשך היום יצר הרע עומד בתקפו ומסית את הבינוני לאיסור אך הבינוני עומד בנסיון. ומוסיף רבנו שהכוח לעמוד בנסיון במשך היום הוא מכוח "הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאותו מכח אל הפועל".

ונמצא מכך שהבינוני שתי בקשות לו: א. להינצל מיצר הרע מעבירה בפועל במחשבה דיבור ומעשה במשך כל היום. ב. בקשה להתגלות אור אין סוף במוחו ואהבת ה' בקרבו בשעת קריאת שמע ותפילה ואז הרע נכנע ובטל לטוב ורשימו מהתגלות זו נמשכת במשך כל היום כולו.

כל זה הוא בבינוני בפועל אך מי שעדיין לא הגיע לדרגת הבינוני הרי עליו תחילה לבקש להגיע לדרגה זו וזאת כי "מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך", שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה" (תניא פי"ד). ודבר זה

לו ופגע בו, אלא אדרבה גם משיב בחזרה בחבה ומחזיר בטובה תחת רעה.

ולפי זה נראה לבאר אשר אדם רע וחבר רע המנויים כאן אין הכוונה לרשע ועובר עברה שמבקש הבינוני להתרחק מהם כדי שלא ילמד ממעשיהם, אלא הכוונה לאדם רע וחבר רע שבמהותם הם טובים אלא שהזיקו אותו ועשו לו רע ובאופן טבעי אמור להיות לבינוני רגשות שליליים של כעס וקפידא ורצון לנקמה כנגד מי שהזיק לו, ועל זה מבקש שלא יגיע לידי אותם רגשות לא טובים.

ודבר זה יכול להיות בדרך של אדם רע ובדרך של חבר רע: אדם רע פירושו אדם שאינו מכיר (כל כך) ופגע בו, העליבו או אפילו הזיק לו בממון. חבר רע הכוונה לחבר כפשוטו שנמצאים תמיד בידידות וקרובים זה לזה וקרה מקרה שהחבר התנהג אליו בדרך רעה.

ויש בזה מה שאין בזה: כאשר הפגיעה באה מאדם שאינו מכירו הרי הפגיעה היא פחותה וממילא הכעס והשנאה אינם גדולים כל כך. מה שאין כן כאשר הפגיעה באה מחבר קרוב הרי הכעס והשנאה כואבים יותר וקשה יותר למחול, ובדוגמת יוסף עם אחיו שמאחר והמכירה נעשתה על ידי האחים מובן גודל הכאב והשנאה שהיא הרבה יותר גדולה מאשר אילו הדבר היה נעשה על ידי אנשים זרים.

ויתירה מכך: באדם זר מאחר ואינו מכירו הרי הציווי לבינוני הוא רק שלא יכעס עליו וההתמודדות עם הכעס קלה יותר כיוון שבלאו הכי אין ביניהם קשה. מה שאין כן בחבר שעשה רע הרי אז הציווי לבינוני הוא לא רק שלא יכעס אלא אף יחזור להיות קרוב עימו בחיבה ואהבה וכמו ביוסף עם אחיו שיוסף לא רק שלא כעס ונקם בהם (נקמה גדולה שהיא יותר מנקמה באדם זר שהרי המכירה נעשתה על ידי אחיו הקרובים אליו), אלא אף גמל להם טובה תחת רעה והמשיך לכלכל אותם ומשפחתם. ונמצא מכך שהנסיון וההתמודדות בכעס ונקמה ושאר רגשות הבאים מפגיעה של חבר רע, הם גדולים יותר מרגשות הבאים מפגיעה על ידי אדם זר שפגע.

אך מצד שני, לעיתים קל יותר למחול דווקא לחבר רע יותר ממחילה לאדם רע, כי בכל זאת יש בין הפוגע והנפגע קשר עמוק ומיוחד שהתחיל עוד קודם לפגיעה ולכן אפשר יותר למחול ולוותר, וכמו ביוסף עם אחיו שסוף כל סוף הם היו אחים ויש ביניהם קשר דם. מה שאין כן אם באדם זר שלעיתים אף שהפגיעה היא פחות קשה מכל מקום קשה יותר למחול כי הוא אדם זר.

וזהו ביאור הבקשה "והרחיקנו מאדם רע ומחבר רע" והיא באה בהמשך לבקשת "ואל תביאנו לידי חטא" ותוכנה הוא שמאחר והבינוני שייך לרע והיצר הרע מנסה להפילו, לכן הוא מבקש שהקב"ה מלכתחילה לא יביא אותו לידי נסיון בעבירה בין אדם למקום בשוגג או מזיד או בהרהור עבירה שמא לא יתמודד עם הנסיון, ובהמשך לזה מבקש גם שלא נבוא לידי נסיון בדברים שבין אדם לחברו. ובקשה זו היא בשתי אופנים: א. שלא נבוא לידי מקרה שלילי בין אדם לחבירו. ב. אם יהיה מקרה של פגיעה מהזולת, אנו מבקשים על כך 'והרחיקנו' מאותם אנשים שפגעו בנו, כי כאשר

ניפגש עם אותם אלו שפגעו בנו הרי הדבר יעורר את הרגשות השליליים ויתכן שלא נעמוד בנסיון זה להיות כיוסף עם אחיו, ועל זה מבקשים 'והרחיקנו' שלא נפגש בהם ולא נזכר בזה וממילא לא יתעוררו אותם רגשות.

והנה, בסוף שמונה עשרה מבקשים "אלוהי.. ולמקללי נפשי תדום" וכותב האבודרהם "הוא מוסיף על נצור לשוני מרע, לא מיבעיא שאני שואל שתזכני שלא אחרך לזולתי תחילה, אף אני שואל שתזכני לסבול קללתו וזהו שומעין חרפתו ואינן משיבין". ולכאורה בקשה זו כלולה כבר בבקשה 'והרחיקנו מאדם רע ומחבר רע'?

ונראה לבאר אשר בשעה שמחרפים אדם מותר לו לענות למחרפיו אך כותב רבנו (סימן קנו ס"ג) ש"דרך הצדיקים" היא שלא לענות. וטעם אי הענייה כותב החינוך (מצווה שלח) "שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב לחורפיהם דבר פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בעניין יותר מדאי ועליהם אמרו רז"ל הנעלבים ואינם עולבים", היינו שהסיבה לכך שהצדיקים שותקים ואינם מגיבים בשעת מעשה החירוף הוא לא בגלל שדבר זה אסור, אלא בגלל שיכולים להגיע לכלל כעס "ויתפשטו בעניין יותר מדאי" – יגררו לדיבור אסור.

אך לאחר החירוף, כגון לפגוש את המחרף בהזדמנות אחרת לגמרי ולומר לו בחזרה דברי גנאי עליו ועל מהותו, ונראה שדבר זה אסור מדין לשון הרע. וכך עולה גם מלשון רבנו (הלכות אונאה סכ"ח) "שלא יאמר לו דברי קנטור אף על פי שאין בהם גנות ודופי שיש בו עתה שזה אסור משום לשון הרע", היינו שהוונאה היא דברי קנטור שאין בהם גנאי עכשיו אך לומר לאדם דבר שיש לו בו גנאי ודופי עכשיו – דבר זה אסור משום לשון הרע.

ולפי זה נראה לבאר אשר 'ולמקללי נפשי תדום' הכוונה היא שלא יענה למחרפיו כשיפגשם בהזדמנות אחרת משום לשון הרע. מה שאין כן ביהי רצון הבקשה היא על הרגש שלא יעלה בלבנו שום רגש שלילי ורצון לנקמה והדומה אך אין מבקשים על הענייה בפועל למחרף משום שהענייה בשעת החירוף מותרת ורק הצדיקים אינם עונים ואם כן הבינוני יכול לענות ורק מבקש שלא יבוא לכלל רגש כעס. הענייה למחרף בהזדמנות אחרת היא אסורה משום לשון הרע והבינוני אינו שייך לעבור עבירה בפועל ואם כן ענייה זו כבר כלולה בבקשה "ואל תביאנו לא לידי חטא..והרחיקנו מאדם רע ומחבר רע".

חסד רוחני

והנה, יהי רצון זה פותח בברכה 'המעביר שינה מעיני' ובסמוך לחתימת הברכה אומרים "ותגמלנו חסדים טובים" וחותמים "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל". וכותב רבנו (סימן מו סוס"ב) אשר בעצם היו צריכים לחתום גם מעניין השינה כי צריך להיות החתימה מעין הפתיחה שהיא עוסקת בעניין השינה, אך "יש לומר שגומל חסדים טובים הוא החסד שעושה הקב"ה שמעביר חבלי שינה מעיניו", היינו שפירוש מילים אלו של גמילות חסד יכול להתפרש גם על החסד של העברת השינה ואם כן החתימה היא מעין הפתיחה.

ומשמע מדברי רבנו אשר לשון גמילות חסד בחתימה היא אינה בגלל חסד העברת השינה

אלא בגלל סיבה אחרת, אבל לשון זה מתאים גם להעברת השינה כי גם זה הוא חסד. ומהי הסיבה לנקיטת לשון זה של גמילות חסד? ולפי דברינו שתוכן הבקשה הוא עזרה וסיוע מלמעלה בעבודת ה', אפשר לבאר שהכוונה לגמילות חסד ברוחניות שגומל איתנו הקב"ה בכך שעוזר ומסייע לנו ונותן הכוחות בעבודת ה'.

ויסוד הדברים יש ללמוד מדברי הגמרא (שבת קכז ע"א) אשר 'עיון תפילה' הוא בכלל גמילות חסד ומבאר רש"י "ועיון תפילה היינו בכלל גמילות חסד דכתיב גומל נפשו איש חסד, ונפש היינו תפילה דכתיב גבי חנה ואשפוך את נפשי לפני ה'", ומכאן, שישינה גמילות חסד גם ברוחניות. ואם כשם שיהודי גומל חסד רוחני עם נפשו, כך גם הקב"ה גומל חסד רוחני עם כל יהודי.

וכל דרגות העזרה והסיוע נכללות בהגדרה הכוללת של "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל". והנה, יהי רצון זה עוסק בבקשה במילי דשמיא שלא יחטא בין אדם למקום או בין אדם לחברו, לאחר מכן אומרים יהי רצון שני העוסק במילי דעלמא ובו מבקשים שלא יניזק בגשמיות מאף אדם. ונוקים אלו אין הכוונה לסתם הזיק כספי שאפשר לבקש פיצוי כספי אלא הכוונה היא לנוקים שאי אפשר לבקש עליהם פיצוי ממוני.

ועל זה מבקשים "שתצילני..מאדם רע ומחבר רע":

'אדם רע' הם אנשים רעים המזיקים והזיקם יכול להיות לא רק במעשה בלי ידיעתנו אלא אף בעצם מחשבה רעה שחורש מזימות איך להרע לזולת. אנשים אלו יכולים להיות אנשים שאינם מוכרים לנו או אף שמוכרים לנו אך אינם חברים שלנו, ועל זה מבקשים תחילה "הצילני..מאדם רע" – לשון כללית.

'חבר רע', אין הכוונה לחבר המזיק אותו בידיים שהרי זה אינו חברו אלא חבר פירושו חבר שהוא 'אחד בפה ואחד בלב' היינו שמחד מראה עצמו כחבר ומאידך חורש עליו בליבו רעה והוא אינו יודע מה שבלב חברו, ועל זה מבקש להינצל מחבר זה החושב עליו מחשבות רעות להזיקו.

ובאופן אחר אפשר לומר אשר 'חבר רע' הוא בעצה רעה שנותן לו כידיד אך בעצם מתכוון לרעתו ובדוגמת הציווי בפרשת קדושים "ולפני עיוור לא תתן מכשול" ומבאר רש"י שהכוונה היא לנותן עצה שאינה הוגנת לו היינו שמתיעץ עם חברו מה לעשות והחבר מציע עצה שתזיק לשואל אם יעשה אותו דבר.

אך מובן שחבר זה עדיין נקרא בשם חבר כי כלפי חוץ הוא מתנהג אליו בדרך חברית ואף עוזר ומסייע לו, וכל זמן שאינו יודע אם חברו חושב עליו רעה, הרי הוא בכלל חברו לפי הנהגתו. ונמצא מזה שהנזק של 'אדם רע' ו'חבר רע' הם נזקים כאלו שאי אפשר לבקש עליהם פיצוי ממוני ועל זה מבקשים שמלכתחילה לא נגיע לנזק כזה (ובהמשך לזה מבקשים גם "משכן רע ומפגע רע, מעין הרע" והכוונה גם כן לנזקי שכנים כהיזק ראהי שאינו יכול להתנהג בחופשיות בחצרו וכן עין רעה בתבואתו כמבואר בהלכות נזקי ממון ס"א-יב והארכנו בזה בעבר ואכמ"ל).

לעילוי נשמת אבי מורי הרה"ח הר"ר משה בן הרה"ח הרה"ה הרב מאיר ע"ה אשכנזי, ליום ה'איצ"ט כג טבת

תמונות מחייו של הרב

לקט תמונות מחייו של המרא דאתרא, בימים עברו

בר־מצווה של הרב אשכנזי (שלישי מימין)

בחתונתו עם הרב הראשון של הכפר הגה"ח רבי שניאור גורליק זצ"ל

בניו־יורק עם זקנו הרב אליעזר קרסיק

בצעירותו כתלמיד ישיבת תומכי־תמימים בלוד

בסוד שיח עם המרא דאתרא הגה"ח הרב נחום טרבניק זצ"ל

הרב אשכנזי, אביו הרב משה אשכנזי וזקנו הרב אליעזר קרסיק

נואם בכנס של רשת אוהלי יוסף־יצחק

הרב שחי כל חייו את תורת כ"ק אדמו"ר הזקן נטמן ביום כ"ד טבת

עשר שנות עבודה

רצופות הסתיימו בתחילת השבוע, עם צאתו לאור של הספר המיוחד על סידור התפילה של רבנו הזקן, מאת הגה"ח הרב מרדכי-שמאל אשכנזי, רבו של כפר חב"ד וחבר בית־דין רבני חב"ד. "למרות שהסידור הוא הספר המצוי ביותר בעולמו של היהודי", אומר הרב אשכנזי, "הוא מעורר שאלות מרתקות אודות מבנה התפילה, ביאור הנוסח שלה וההנהגות החסידיות בתפילה, כפי שרואים מידי שבוע קוראי השבועון 'כפר חב"ד', במדור ההליכות והמנהגים".

לרגל הדפסת הספר מאיר העיניים ולכבוד י"ט כסלו חג הגאולה, העניק לנו הרב אשכנזי שיחה מיוחדת, במהלכה דיבר על הספר המיוחד.

הרב עוסק כל השנים במלאכת הכתיבה, וראוי לפתוח בשאלה: איך הכל התחיל? האם הרב נמשך לכך בעצמו, או שקיבל הוראות מהרבי לפעול דווקא בשטח הזה?

כל העיסוק שלי בכתיבה היה בדרך 'אתערותא דלעילא', עם הוראות ישירות ורצופות מהרבי. בחודש החגים שנת תשכ"ט, נסעתי עם רעייתי לרבי. בתחילת החודש, נכנסנו ל'יחידות' וכתבתי בפתק שאני לומד כמה שנים בכולל האברכים בכפר חב"ד, ומתלבט לגבי המשך דרכי. הרבי ענה כי עד סוף השנה אמשיך ללמוד בכולל, ו"מן הסתם יציעו לי בסוף השנה עבודה באחד המוסדות שלנו". ואכן בסוף השנה, קיבלתי עבודה כמגיד שיעור בשיבה הגדולה בכפר חב"ד.

הספר נמשכה כשלוש שנים, כאשר קיבלתי שוב ושוב מכתבים מהמזכיר הראשי, הרב חזקוני, שבהם לחץ ודחף לשלוח עוד ועוד סימנים מוכנים בלי להתעכב. המלאכה הושלמה בערב יום ההילולא של רבינו הזקן, כ"ד טבת שנת תשל"ב, ומאוד חפצתי שהספר יגיע לרבי עד כ"ד טבת. מיהרתי והוצאתי את הספר מהדפוס כשהוא עדיין לא היה כרוך בכריכה, ומסרתי אותו לכורך בכפר חב"ד, שיכרוך אותו בצורה ידנית כדי לשולחו במהירות לרבי.

מצאתי אדם שנסע לניו יורק באותו יום, ובסייעתא דשמיא הספר הגיע ל-770 בבוקר כ"ד טבת, כאשר הרבי צעד אל הרכב כדי לנסוע ל'אוהל'. המזכיר הרב בנימין קליין מסר אותו מיד לרבי, ואחר כך סיפר לי המזכיר הרב קרינסקי, כי בדרך הלך ושוב מ'האוהל', הרבי עלעל בדפי הספר ועיין בהם. אחרי שהרבי שב ל-770, התפללו מעריב והייתה התוועדות מיוחדת פתאומית לרגל כ"ד טבת (דבר לא רגיל כלל באותן שנים). בתוך הדברים אמר הרבי, ואחת מהן היא ש"הגיע היום ספר שלוש סיבות, ואחת מהן היא ש"הגיע היום ספר מאברך מארץ הקודש על השולחן ערוך של רבינו הזקן". ואחר כך המשיך וביאר את לשונו של רבינו בתחילת הלכות שבת.

מענה מיוחד

האם הרב קיבל עוד התייחסויות מהרבי על הכתיבה?

כאן עוצר הרב אשכנזי מדיבורו, וניכר שהוא זכיתי לקבל מענה מהרבי בעניין הזה – ובסגנון מיוחד מאוד: בשנת תשל"ט הייתה הוראה מהרבי לסייע לקבוצת ה"שלוחי קודש" שהגיעה באותם ימים לארץ, לקבל תעודות כושר כרבני ערים ושכונות. יצא לי באותה תקופה לבקר פעמים רבות בלשכתו של הרב הראשי לישראל דאז, הרב שלמה גורן, ולשוחח עימו ארוכות. פעם הציע לי הרב גורן לגשת לבחינות הדיינות, כאשר הוא מבטיח לסייע לי לקבל מינוי בתחום הזה.

בחג השבועות הייתי בבית חיינו, ונכנסתי ל'יחידות'. בפתק שכתבתי לקראת היחידות, הזכרתי גם את העניין הזה. הרבי אמר, שאין ענין להוציא את הזמן על בחינות, ומוטב להתמסר במקום זה לעבודת הכתיבה בתורת רבותינו נשיאנו. והרבי הוסיף בלשון הזה (בתרגום ללה"ק): 'אמנם אתה עסוק ברבנות של קהילה גדולה כמו כפר חב"ד', והרים את ידו בתנועה שאומרת "אזא גרויסע קהילה ווי כפר חב"ד", 'אבל בכל זאת חובה שיהיה לך זמן לעסוק בכתיבה בשולחן ערוך רבינו הזקן מידי יום, ולכל הפחות במשך השבוע, ואם צריך להסתגר בשביל זה – אז מסתגרים...' בהמשך לזה, שאלתי את הרבי באיזה תחום בדיוק לכתוב, והרבי ענה ש"דין קדימה להלכות

מתרגש מאוד. זכיתי בעניין הזה, ממשיך הרב אחרי רגע, לראות 'מופת' מופלא, שבו קיבלתי תשובה על 'מחשבה', בלי ששאלתי באופן מפורש. אחרי שסיימתי את עריכת ה"מראי מקומות", חיפשתי עבודה נוספת בתחום הכתיבה והגאון הרב שלמה יוסף זווין, הציע לי להיכנס לעבוד במערכת ה'אנציקלופדיה תלמודית'. הוא נתן לי לכתוב ערך אחד כניסיון, ואחר כך הציע לי להיכנס לעבודה קבועה במערכת. אמרתי שאינני יכול לעשות צעד כזה בלי הסכמה מהרבי, ולכן אבקש קודם רשות על כך.

כשהרבי התוועד לרגל צאת ספרו הראשון של הרב

לפני שנה העניק הגרמ"ש אשכנזי זצ"ל ראיון מאלף לשבועון 'כפר חב"ד', בו סיפר בהרחבה על עבודתו הרבה על סידור התפילה של אדמו"ר הזקן • על מה התבטא המזכיר של הרבי "שום דבר לא היה דומה ל'נחת רוח' שהיה אצל הרבי...". • כיצד בנוסח התפילה יצר רבנו הזקן 'דמות חדשה של חסיד'?. • וגם: הנקודתיים שכתב אדמו"ר הזקן באמצע הברכה ובכך הוריד קושיא גדולה על החסידים • דבריהם הם זכרונם

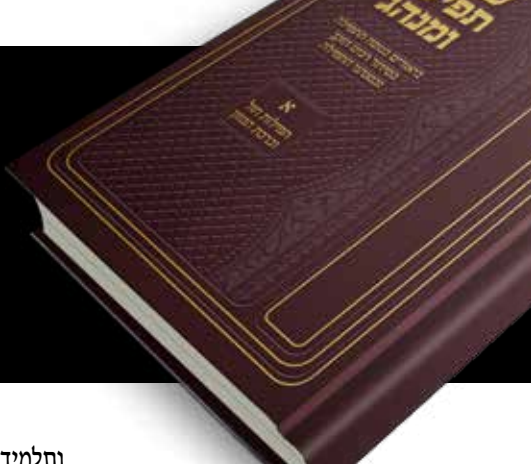
צילום: משה א. בארימבול col

תלמוד תורה". ואכן עבדתי במשך שנים ארוכות על כתיבת חמשה כרכים של "הערות וציונים להלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן".

נעבור לספר החדש שהוציא הרב על הסידור:

למה דווקא הסידור?

כאן אני חייב תודה עמוקה לאכסניה המארחת, הנהלת השבועון "כפר חב"ד", בראשות העורך הראשי הרב אהרן דב הלפרין, ועימו הרב משה מרינובסקי והרב יצחק הולצמן. לפני למעלה מעשר שנים, התחלתי לכתוב

מאמרי

הלכה על דפי השבועון, נושא מעניין שעוד מספיק, ועלה בדעתי לכתוב על המקורות של מנהגי חב"ד.

ואכן כתבנו במשך הזמן קרוב לארבע מאות מאמרים (!) על מנהגי חב"ד במצוות רבות, כמו מזוזה ושופר וכו', אך לאט־לאט מצאתי את עצמי נשאב לתוך מנהגי חב"ד בעניין התפילה ונוסח התפילה בסידור רבינו הזקן.

סידור התפילה הוא, מצד אחד, הספר המצוי ביותר בידיו של כל יהודי, אמנם מצד שני, כשמעיינים בו היטב, רואים שאנו יודעים מעט מאוד על סדר ומבנה התפילה, על ביאור נוסחי התפילה ועל ההנהגות במהלך התפילה. וככל שהדברים אמורים על הסידור בכלל, הרי השאלות הופכות להיות מרתקות ומורכבות יותר, כאשר מדברים על סידורו המחדש של רבינו הזקן, שהוא כידוע שונה בעניינים רבים מיתר הסידורים.

גלגולו של סידור

האם ידוע לנו, למה חיבר רבינו הזקן את הסידור? מה לא היה טוב בסידורים שהתפללו בהם עד אז, במשך מאות שנים?

הסידור הוא תוצאה ישירה של התגלות תורת החסידות. מאז נוסדה תנועת החסידות בידי הבעל שם טוב, נקבע נוסח התפילה על פי הנוסח ה'קבלי' של האר"י ז"ל. כך אנו קוראים בכתבי הפולמוס החריפים מאותם ימים של התגלות החסידות, כי ההצטרפות לתנועה החדשה, הייתה כרוכה בשינוי נוסח התפילה לנוסח הכעין ספרדי מבית מדרשו של האר"י, ואימוץ נוסח זה היווה כעין 'תו זיהוי'

להולכים בדרך החדשה שסלל הבעש"ט.

אמנם שינוי נוסח התפילה, הצריך לסדר סידור תפילה חדש ומדוקדק עבור קהל החסידים. וזאת, משתי סיבות עיקריות: ראשית, נוסח האר"י מבוסס ברובו על נוסח ספרד, בעוד שנוסח התפילה במושבות החסידים בארצות מזרח אירופה היה נוסח אשכנז, וגדולי החסידות לא אבו להיפטר מכל וכל מהנוסח האשכנזי שהיו רגילים בו. אלא רצו לתקן סידור, שהוא בלול ומשולב במעלות של שתי הנוסחאות.

שנית, והיא העיקר: נוסח האר"י עצמו, אינו ברור ומוסכם די הצורך. כיון שהאר"י לא חיבר סדר תפילות לכל השנה, אלא רק תלמידיו

לדמותו של החסיד?

הגמרא אומרת (בבא קמא ל'), ש"האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דנזיקין. רבא אמר מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות". כלומר, מי שרוצה להיות חסיד, עליו להיזהר בהלכות נזיקין, בדברי מסכת אבות, ובהלכות ברכות. ובנוגע ל"מילי דנזיקין", מפרש שם הנמוקי יוסף: "מילי דנזיקין – תלתא בבי, דשייד בהו נזיקין וגזל ומשיב אבידה ואונאה ורביית". היינו שחסיד צריך להיזהר בדברים המבוארים בשלשת המסכתות ה'בבות', כמו נזיקין, גזל, השבת אבידה, אונאה וריבית. ולפי זה אפשר לומר, שרבינו הדפיס את הלכות הנזיקין המצויות והשכיחות, כדי שהחסידים

אחד ה'מזכירים' של הרבי סיפר, כי הנחת הכי גדול על פניו של הרבי היה, כאשר הגיע ספר מאברך שלנו. שום דבר לא היה דומה ל'נחת רוח' שהיה אצל הרבי, כאשר יצא ספר חדש על תורת רבותינו נשיאנו

ספר תפילה ומנהיגים

יידעו לקיים הדברים.

עוד הובא בגמרא שם, שחסיד צריך לקיים "מילי דברכות", ואפשר לומר שלכן הדפיס רבינו את דיני ברכות הנהנין (ובכמה מהדורות וסגנונות), כדי שהחסידים יהיו בקיאים היטב בהלכות הללו. ועוד הובא כנ"ל בגמרא שם, שחסיד נזהר ב"מילי דאבות", ובפשטות הכוונה ל"פרקי אבות" שנדפסו בסידור. אמנם אפשר להוסיף, שהכוונה היא לסידור רבינו הזקן בכלל, שהרי "תפילות –אבות תיקנום", ובתחילת התפילה אנו מזכירים את שבח האבות ("אבל אנחנו עמך ... בני אברהם יצחק וישראל עבדיך"), שהעבירו לנו בירושה את מצות אהבת ה' ומצות האמונה באחדות ה', שהן שורש ויסוד התפילה.

סערה בכוס

אנו נמצאים בערב י"ט כסלו – שהוא גם יום ההילולא של הרב המגיד ממעזריטש – ואני מעז לשאול את השאלה המתבקשת: האם אפשר להסביר מדוע נבחר דווקא רבינו הזקן מכל תלמידי הרב המגיד, שהיו כולם קדושים וטהורים, לכתוב את הסידור ואת השולחן ערוך?

התשובה לכך נמצאת כבר בהקדמת "בני המחבר" לשולחן ערוך רבינו: "ויבחר [הרב המגיד] בכבוד אדוננו מורנו ורבנו ז"ל, אשר היה מלא וגדוש מים התלמוד והפוסקים והפציר בו עד בוש, אשר אין חכם ונבון כמוך לירד לעומקה של הלכה וכו'".

אמנם יתכן להוסיף בהקשר הזה, סיפור מעניין ששמעתי בצעירותי מחסיד בויאן קשיש, בעיר צפת: כאשר רבינו הזקן היה סמוך על שולחנו של הרב המגיד, היה שרוי בעניית גדולה. חמיו וחמותו היו שייכים כידוע לחוגי ה'מתנגדים' ולא סייעו בעדו, והוא חי בדחקות ובצמצום.

כאשר הגיע חג הפסח, כל התלמידים האחרים

קנו כלים חדשים לחג, ואילו רבינו לא השיג את הכסף לכך. הייתה לו כוס זכוכית, שבה עשה קידוש במשך השנה, ובלית ברירה החליט להכשיר אותה עבור החג. ואף שהרמ"א פוסק שלא להכשיר כלי זכוכית, בכל זאת הכריע רבינו בלית ברירה שלא כדעת הרמ"א.

בליל הסדר, ישב המגיד עם תלמידיו סביב השולחן ורצה לקדש על היין, אבל לפתע אמר שהוא מרגיש בחדר 'ריח של חמץ'. המגיד הורה לרב מנחם מענדל מוויטבסק, שיעשה סיבוב סביב השולחן וימצא את ה'חמץ', אך הוא לא מצא. שוב רצה המגיד לקדש, אך שוב אמר שאיננו מסוגל לקדש, משום ש"הרמ"א עומד לנגד עיניו ואינו נותן לו להתחיל את הקידוש".

כאשר רבינו הזקן שמע זאת, הבין ש'בשלו הסער הזה', וניגש למגיד וסיפר שהוא הכשיר כלי זכוכית, שלא כהכרעת הרמ"א. המגיד התפעל מכך, ואמר ש"אם רבינו מסוגל 'להוריד' לכאן את הרמ"א, הרי הוא ראוי לקדש על הכוס האישי שלו [של הרב המגיד]!..."

ייחודיות הסידור

האם הרב יכול להביא דוגמא לחידוש מעניין, שהוא ייחודי לסידור החב"די של רבינו הזקן?

אחד השינויים המפורסמים בין סידורי אשכנז לסידורי החסידים והספרדים הוא, הקדמת "הודו" ל"ברוך שאמר". בסידורי אשכנז מקדימים "ברוך שאמר" ל"הודו", ואילו בסידורים שלנו, מקדימים "הודו" ל"ברוך שאמר".

כאן יש שאלה מפורסמת על הנוסח שלנו, שעלתה כבר בוויכוחים הגדולים בימי ראשית החסידות: כשנוהגים כמנהגנו ואומרים "הודו" לפני "ברוך שאמר", יוצא שאומרים הודו בלי "ברכה" לפניו, אבל כל המזמורים בפסוקי דזמרה, נאמרים אחרי "ברוך שאמר" ובתוך נוסח ברכה. ולכן לא מובן, למה הודו יותר גרוע מהם, שאינו נאמר בברכה לפניו?

אמנם כאשר מעיינים היטב בסידור רבינו, רואים שהוא השיב על זה, על ידי דקדוק קל ביותר: רבינו קבע **נקודתיים** באמצע ברכת ברוך שאמר. בתחילה אומרים "ברוך אתה ה' ... המהלל בפה עמו משובח ומפואר ... ובשירי דוד עבדך", וכאן יש נקודתיים, שהם דבר המפסיק, ושוב מתחילים בקשה חדשה: "נהללך ... ונשבחך ונפאריך".

ואכן, הנקודתיים הללו מלמדות, שיש כאן שני חלקים בברכה: החלק הראשון הולך על **קודם** ונאמר **כחתימה על הודו**, ואילו החלק השני הוא פתיחה לבא לקמן, מזמורי "פסוקי דזמרה". ואכן הדבר בולט בלשון הברכה עצמה: בתחילה אומרים בלשון עבר או הווה – "המהולל בפה עמו משובח ומפואר וכו'", ואחר כך עוברים לדבר בלשון עתיד – "נהללך ... ונשבחך ונפאריך". אלא שהחלק הראשון הולך על קודם, והחלק השני הולך על העתיד, על המזמורים שנאמר מכאן ואילך. ולפי זה נמצא, שגם הנוהגים כמנהגנו ומקדימים "הודו" ל"ברוך שאמר", לא הפסידו הברכה.

האם יש עוד דוגמאות לכך, שנקודתיים באות ללמד חידוש כל כך גדול?

אכן, בתוך הספר הבאתי עוד כמה וכמה דוגמאות, שבהן הוסיף רבינו נקודתיים בתוך התפילה, וזאת כדי לחלק את הבקשות ולהפריד ביניהן.

הרב ע"ה מעניין בספרו (צילום: מאיר דהן)

אם כבר מדברים על גודל הדקדוק בסידורו של רבינו, אפשר להביא עוד דוגמא אחת אשר מבארת שאלה מרכזית שהסתפקו בה גדולי הפוסקים.

בתחילת התפילה, אומרים את "פרשת התמיד" ("וידבר ה' ... צו את בני ישראל"), ואחריה אומרים בקשת "רבון העולמים ... שיהא שיח שפתותנו חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ... כמו שנאמר ונשלמה פרים שפתנו". וכאן נשאלת שאלה פשוטה: הרי ידוע שתפילת שמונה עשרה היא במקום הקרבת קרבן התמיד, ונוהגים בה כמה דינים בדומה להקרבה, וכיצד, אם כן, אומרים על פרשת התמיד בתחילת התפילה "שיהא שיח שפתותנו חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבנו קרבן התמיד" – כאילו שסיימנו כאן את הקרבת התמיד? יתירה מכך: אם בפרשת התמיד השלמנו את הקרבת התמיד, למה צריך עוד להתפלל שמונה עשרה במקום התמידים?

אמנם הביאור הוא, שהקרבת התמיד היתה מורכבת משני חלקים: בתחילה היו שוחטים וזורקים את הדם על המזבח, ואחר כך מקריבים את האברים על גבי המזבח. ואכן יש לומר, שאמירת פרשת התמיד היא במקום שחיטת וזריקת הדם – שהיה חלק עיקרי בכפרת הקרבן, ואילו תפילת שמונה עשרה היא במקום הקרבת האמורים על גבי המזבח.

ואכן הדברים נתמכים היטב בנוסחו של רבינו בסידורו: רבינו קבע לומר אחרי פרשת התמיד את הפסוק "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'", ואף שהפסוק הזה אינו שייך דווקא לקרבן התמיד אלא לכלל הקרבנות. אלא יש לומר, שרבינו רצה להדגיש בזה כי אמירת פרשת התמיד היא במקום "שחיטת וזריקת הדם", כלשון הפסוק "ושחט אותו וגו'".

השיחה המרתקת התארכה הרבה, אך ברצוני להתייחס בקצרה לעוד נושא אחד: אני אווזח בידי את הספר החדש, ורואה על הכריכה שהוא עוסק גם בביאור "מנהגי התפילה". מה בדיוק הכוונה?

אנו עוסקים מעל דפי הספר בעשרות מנהגי

חב"ד בענין התפילה, שצריכים מחשבה והרחבה.

הנה כמה דוגמאות: א. מדוע מנהגנו הוא לברך את כל ברכות השחר בבית, בעוד שמנהג העולם וכן קבע רבינו בשולחנו, לאומרן בבית הכנסת? ב. מדוע מנהגנו הוא ללבוש טלית ותפלין ב"איהוה מקומן", בעוד שרבינו קבע בסידורו את "סדר הנחת טלית ותפלין" לפני "מה טובו"? ג. מדוע מובא בש"ך וכך מנהגנו בפועל, כשיש ברית מילה בבית הכנסת, לקיימה לפני עלינו לשבח? ועוד ועוד שאלות רבות ומצויות במנהגנו בתפילה.

על מה מתכוון הרב לכתוב הלאה?

כעת אנחנו מוציאים חלק ראשון, שעוסק בתפילות החול, ובכוונתנו להוציא לאור בקרוב את החלק השני שעוסק בתפילות השבת והמועדים. אני נושא תפילה להשי"ת שנזכה להוציא לאור גם את המאמרים שכתבנו בנושא מנהגי חב"ד במצוות בכלל.

לסיים, כיצד צופה הרב את הצלחת הספר החדש?

אני מקווה ומייחל, שהספר ימצא חן בעיני ציבור הלומדים, ואכן יעמיק וירחיב את העיון בתורת רבותינו נשיאנו. ברצוני לציין כי הושקעה בעריכת הספר מחשבה רבה, כולל הוספת הערות ומראי מקומות, כדי שיהיה נקרא בקלות וברצף. העריכה נעשתה בידי בניי, הרב שניאור זלמן והרב שלום בער, וכן נכדי הרב חנא חיים פרידמן, שיש להם ניסיון רב במלאכת הכתיבה והעריכה, ואכן התוצאה הסופית היא טקסט קריא וברור, שנקרא בקלות ובעונג.

השתדלנו להתייחס, כאמור, גם לנושאים רבים שאינם ייחודיים דווקא לסידור רבינו, והדבר יכול להועיל להפצת הספר לכל יהודי שרוצה להתעמק בהבנת הספר המצוי ביותר בעולם היהדות – סידור התפילה. חשוב לציין כי הספר יצא מן הדפוס בימים אלו וכבר נמכר בסוף השבוע הזה, ב"יריד החסידות" הגדול בבנייני האומה בירושלים, בארגון "תורת חב"ד לבני הישיבות".

■

אבל יחיד עשי לך

יחד עם בני המשפחה, כל תושבי כפר חב"ד ועדת חסידי חב"ד בכל מקום שהם ותלמידיו, מעריציו ושומעי לקחו הרבים, אבלים וכואבים אנו את פטירתו הפתאומית של האי גברא רבא, הגאון הגדול הנודע לשם ולתהילה, שימש ברבנות כפר חב"ד ארבעים שנה, הרביץ תורה בכתב ובעל פה והורה הוראה לרבים, מסור ונתון לילות כימים לטובתם הגשמית והרוחנית של כל תושבי הכפר, קטן כגדול, והיה לנו בפרט כאב רוחני ומורה דרך

הגה"ח מוהר"ר

מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה

גדולה האבידה ואין לה תמורה

ואנו משגרים את ניחומינו לכל המשפחה המפוארה –
זוגתו הרבנית הכבודה, בניו ובנותיו ומשפחותיהם שיחיו

מנחם ציון ובונה ירושלים ירפא את השבר הגדול
ובמהרה נזכה לנחמה בכפלים בגאולה השלימה

אבלים ומשתתפים בצערכם

משפחת גוטמן